

ARMANC
Ji mehê
carekê
dertê
Hejmar: 112-113
Çileyê Paşin-
Sibat
1991
Buha: 15 Skr.
3 DM

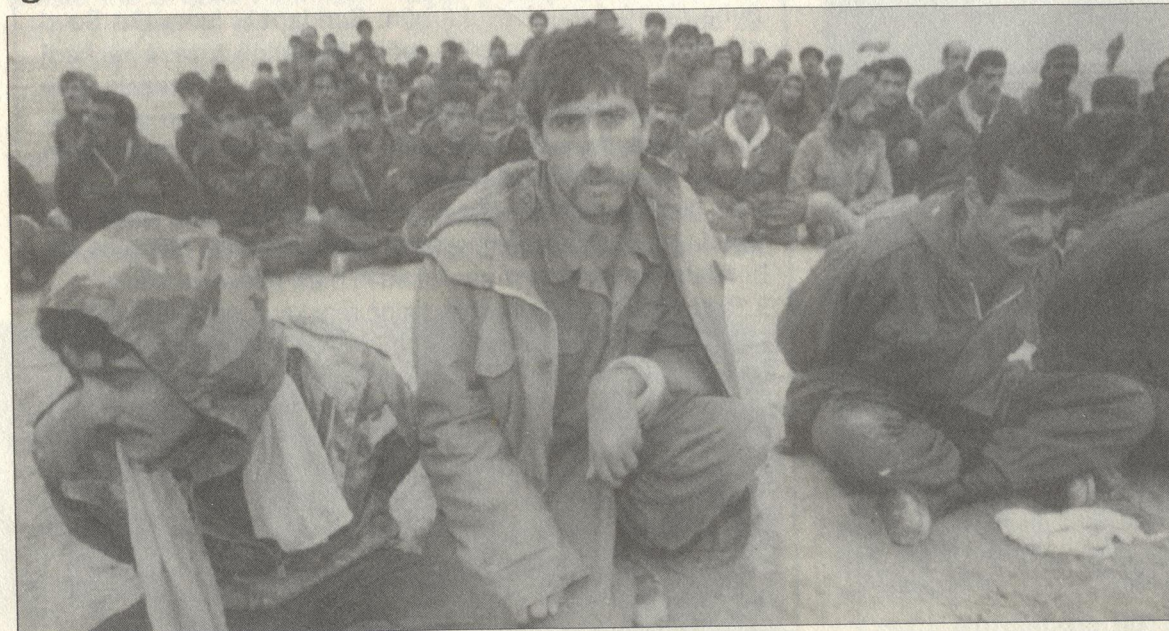
Armanç

ARMANC
Monthly
Kurdish
Magazine
No: 112-113
Jan-February
1991
Price: 15 Skr.
3 DM

SERXWEBÛN DEMOKRASÎ SOSYALÎZM

Şerê Xelîcê Gîhaşt Qonaxa Dawiyê

◆◆ Piştî ku hêzên mutefîk bi hêzên hawayî avayiyên eskerî û stratejîk yên Iraqê tahrîb kirin di 24'ê Sibate de şerê ser erdê dest pê kir. Di 100 seatê şerê ser erdê de nêzî 100 hezar leşkerên Iraqê teslim bûn. Iraqê ala teslîmbûnê kişand. Iraqê li Kuweytê rafînerên petrolê dan ber agir

Dema hêzên mutefîk êrîş birin ser Kuweytê bi hezaran leşkerên Iraqî ku bi rojan birçî û îzole mabûn, bi kêfxweşî xwe teslîmê wan kirin

XEMGÎNÎYEK MEZIN
ŞAÎRÊ MEZIN, WELATPERWERÊ DILSOZ

HEJAR WEFAT KIR

Hejar Mukriyanî

Mamostayê giranbuha, welatperwerê dilsoz, şairê mezin û yek ji hîmdarên Enstîtuya Kurdî ya Parisê, Mam Hejar şeva 21'ê Sibatê li Îranê li bajarê Kerecê di 70 salîya xwe de ji ber nexweşîya dil wefat kir.

Kurdîstana Mehabadê, çî bi kar û barên xwe yên siyasî û çî bi helbestên xwe, nav û dengê wî li herderê Kurdistanê belav bû. Ji xwe dîwana wî ya pêşîn "Alekok" jî her di wê wextê de hatiye çapkirin û belavkirin.

Ebdulah Peşew:

"Edeba Kurdî Li Mihaciriyê Sêwî ye"

Nûçegîhanê me yê Moskovayê Bavê Nazê bi şairê me yê bi nav û deng Ebdulah Peşew re ev hevpeyvîna hêja çêkir.

Armanç: Li gel ku tu li Kurdistanê şairekî bi nav û deng î jî, lê mixabin ji ber gelek sedemên ku tu bi xwe pê dizanî, berhemên te li hemû perçeyên welêt belav nebûne. Ji ber vê yekê her xwendevan jiyana te ya edebî nas nake. Loma jî emê ji vê pirsê dest bi hevpeyvîna xwe bikin. Kak Ebdulah ji kerema xwe re tu dikarî bi kurtî li ser xwe û jiyana xwe ya edebî bipeyivî?

E. P. : Di sala 1946 yan jî di sala 1947'an de (tevî ku ez nizanîm) li gundekî nêzî Hewlêrê - Bêrkot- ji dayika xwe bûme. Malbata me oldar (dîni) bû. Di temenê du salî de min bavê xwe winda kir. Hîç ez naxwazim zaroktiya xwe bi bîr bînim. Ew wilo tal û dijwar bû, heya dihêle ez neynim ber çavên xwe. Gava bi şev tê bîra min ez jê direvim.

Ez li bajarê Hewlêrê, li nik mala mamê xwe jiyam û çûm

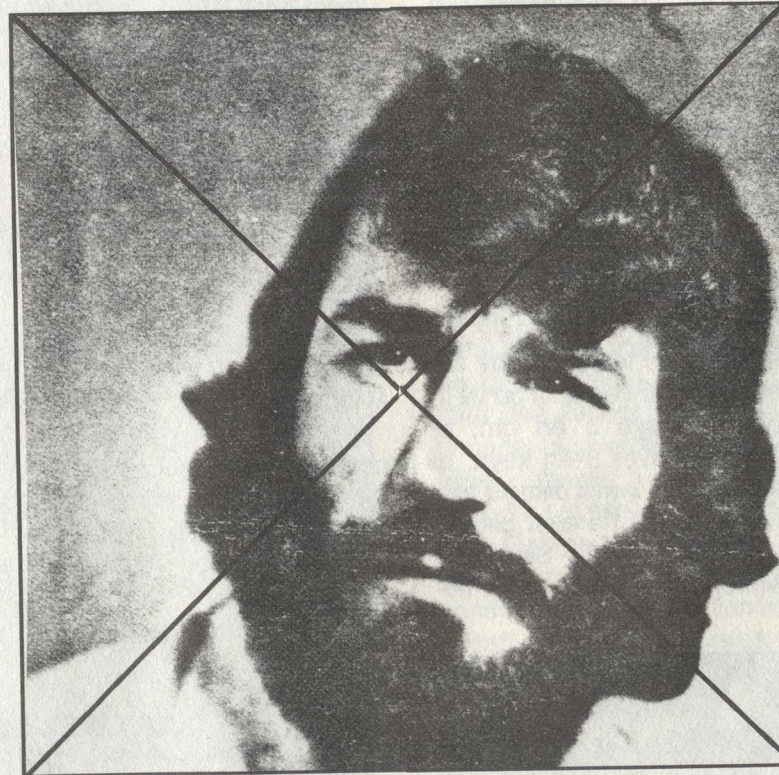
Zam" (Hêsir û Birîn) belav bû. Şiîrên wê dîwanê niştîmanî û evîni bûn. Zor sade bûn.

Dûre min bêtir zor da xwendina klasîkên me. Min berhemên Cizîrî, Xanî, Nalî û Wefayî xwend. Û şairên klasîkê serdema me, Goran tesîrek mezin li min kir.

Armanç: Tê wê manê ku te qesîdên xwe, di wê demê de bi awakî teqlîdî dinivîsand?

E. P. : Erê. Û dîwana min ya duyem jî ku di sala 1968'an de li Kerkûkê di bin navê "Bîrî Şikaw" (Senemê Şikestî) belav bûbû, qesîdên wê hîn ne xerû serbest bûn.

Dîwana sêyem "Şewnameyî Şairekî Tînu" (Namên Şavan ên Şairekî Tî). Di sala 1972'an de li Bexdayê belav bû. Qesîdên min ên vê dîwanê hemû bi rengên serbest hatine nivîsîn. Di vir de ez dikarim bibêjim ku ji jiyana min qonaxa duyem a edebî jî vê dîwanê dest pêkir. Ev bûye 18 sal ku ev dîwan belav bûye. Lê gelek qesîdên wê li her dilê min vên

Ebdulah Peşew: Ku ez ne şair bûma, her ezê bi giyana xwe şair bibûma.

ku hebûn jî, wek reaksiyona siyasî bûn..

Armanç: Mebesta te ji "Cewê Siyasî" peyman a 11'ê Adarê ye?"

"Ruwange" hate damezirandin. Piraniya edibên vê tevgerê temûrid li ser edebê Kurdî yê teqlîdî û rewşa siyasî kirin. Û berehemên xwe di bin tesîra medresên nuh

Nakewim

Êmê wek direx in:
Car heye dexewin.
Dexewin
Wek şivanî diway sewin.
Belam, lê xewîşa
Bepêweyn
Bepêweyn, nakewin

Serdekwîn

Serdekwîn
Çunke dwênê
Tope qurrêkî dest kirdim
Daye dest mindalêkî Kurd
Ew lebatî bûkeşûşe
Tifingêkî biçkolaney
Lê durust kird!

bixwesta, nexwesta xwe siyasî didit. Ez bi xwe, bi giyanê xwe darî siyasî me. Lê ji ber rewşa siyasî, min ji neçarî helbestên siyasî nivîsandin. Di wê fitrê de, rewş wiha bûbû ku şairê komunist divê li ser tebeqiyet û umenivete biniwîse û saîrê partî î

Ez li bajarê Hewlêrê, li nik mala mamê xwe jiyam û çûm xwendina dibistanê.

Sala 1961'ê min qesîda xwe ya yekem nivîsand. Û di sala 1963'an de di kovara "Hewlêr" de di hejmarê wê ya herî dawî de (jê pê ve hate girtin, diyar e min serê kovarê xwar û derî lê girt) qesîdak min cara pêşîn hate weşandin.

Zaroktiya min tal bû, ez naxwazim bi bîra xwe bînim...

Şairên ku tesîra wan di wê demê de li min hebûn. Hecî Qadir û Melayê Gewre bûn. Bi xwe berhemên Hecî Qadir hestê Kurdayetiye bi min re çêkir.

Payîza sala 1963'an, ez tevî şoreşê bûm. Lê di qonaxa hukmê Arif de, bi pêla guftugoya şoreşê re ez vegeyriyam Hewlêrê û min dîsa xwendina xwe domand. Erê ez wexteke pirr hindik di nav şoreşê de mam, lê şopa wê di dilê min de ma û ji bo min bû tecrûbak mezin. Û êdî min bi çavê xwe dît ku Kurdistan welatekî dagirbûyî ye... Ji ber vê yekê jî min di hundirê PDK Î de cîyê xwe girt û min dest bi xebata siyasî kir.

Ji ber ku çapemeniya Kurdî di wê wextê de tunebû, şîrên min bi riya rêxistin, partî û di munasebetên qewmî de belav dibûn.. Û nivîsên min yên (salên 1961-1965'an) wînda bûn, çimkî carekê polîs girte ser mala me, da ew nekevin nav lepên wan min defterên xwe hemû şewitandin. Li gel ku nivîsên min yên wê heyamê hîn xav bûn jî, lê ku di destên min de bimana, minê îstîfadeyek baş ji wan bidîta.

Dîwana min a yekem di sala 1967'an de bi navê "Firmêsk û

dîwanê dest pêkir. Ev bûye 18 sal ku ev dîwan belav bûye. Lê gelek qesîdên wê li ber dilê min yên herî şêrîn in.

Armanç: *Kak Ebdulah wekî em pê dizanin "12 Name ji bo Minalekan" ji berhemên te yên wê demê ne. Gelo çima belav nebûne?*

E. P. : Dîroka wan pirr dirêj e... Ji wan 12 naman tenê du name di "Şewnameyî Şaîrekî Tinû" de belav bûn. Jê pê ve li welat ne kovar û ne rojnamekê ne nedan wan. Û pêla ku min ew di mîhrîcanên şaîrî de xwend serêşî ji min re çê kirin.. Lê belê di sala 1979'an de ev "12 name" li Berlînê belav bûn.

Dîwana çarem "Şewniye Xewnatan pêwe nebînim" (Şev Tuneye ku Hûn Nêyên Xewna Min) di sala 1980'an de li Bexdayê belav bû.

Ev dîwan ji du beşên qesîdan pêk hatiye. Beşek jê, ji qesîdên ku li welêt di fitra 1969-1973'an de, min nivîsibûn tê û beşê din ji qesîdên ku di hundirê salên 1973-1979'an de ku li derveyî welêt hatine nivîsandin. Ji ber ku ev dîwan li Bexdayê hatibû weşandin rîqabetê (sansorê) gelek malikên wê xistiye bin meqesê...

Dîwana min "Sedan Salan" wek buroşûrekê li Ewropa belav bû...

Armanç: *Tu dibêjî ku ji dîwana te ya sêyem. qunaxek nuh ji edeba te dest pê kir. Gelo ev di bin tesîra girûbên edebî ku çê bûbûn an jî di bin tesîra xwenasîna qewmî ya bilind de ku di wê heyamê de peyda bûbû, hişt ku tu bi awakî din binivîsî?*

E. P. : Bê guman, ji ber cewê siyasî tê. Ew girûbên edebî

"Cewê Siyasî" peymanê 11'ê Adarê ye?"

E. P. : Erê. Di nêrîna min de 11'ê Adarê lêdanek ji bo Kurdan bû... Peymana Adarê hatibû rabirdana muzafeftî şoreşê bi xwe bû. Bi xwe ev peyman ne ji armançên şoreşê bû. Pêşmerge hatin kuştin ne ji bo ku gundên hatibûn şewetandin ji nuh ve ava bikin. Heger hedef pê ev bûya, êdî şoreş ne pêwîst bû, û wê gund nehatina şewitandin. Tê wê manê xezîya gel di ber mafê wî yê qewmî de bû. Û bi 11'ê Adarê ev maf nehat stendin.

Armanç: *Baş e, tevî vê jî piştî 11'ê Adarê edeba Kurdî gavên ciddî bi pêşde avêtin. Tu vî tiştî çawa dibînî? Dijîti di vir de nîne?*

E. P. : Na. Erê armanca şoreşê ya giştî neçû serî. Erê hêviya Kurdekî besit ji bo mafên wî bi cih nehat. Lê belê meydana fîreh li ber edeba Kurdî hebû. Azadiya nisbî hişt ew geş bibe. Em dikarin bibêjin ku nivê mîlet li çiya di bin darê sîlehê de bûn û nivê wî yê din şîr digot û guheriya wan dikir.

Di vir de, ezê dîsa vegeyrim ser cewê giştî. Bi taybetî cewê siyasî û yê edebî hişt ku çend girûbên edebî çê bibin. Çawa ku di nav Kurdan de du cereyanên (xet, rêbaz) mezin yên siyasî hebûn; cereyana qewmî û ya ûmûmî wîlo jî cereyanên edebî hebûn. Ev grûbên edebî di feleka herdu partiyên (Partî û Komûnîst) siyasî de digeryan. Lê ji bilî wan girûbek serbixwe hebûn. Di vê cereyanê de gelek nêrînen rengo-rengo hebûn. Armanca vê rêbazê ew bû ku xwînek nuh di damarên edeba Kurdî de bigere. Û bi vê giyanê tevgerê edebî nuh di bin navê

rewşa siyasî kirin. Û berehemên xwe di bin tesîra medresên nuh ên di edeba Ewropî û Erebi de (bi taybetî edeba Fransî û tevgera edebî li Iraqê ya bi navê şîrên 1969'an) dinivîsandin. Bi saya vê herekê, temûmî (nenasî) di şîrên Kurdî de peyda bû. Erê di edeba Kurdî ya klasîkî de karbûn hebû, lê belê ximûz (nebelû) tunebû.

Armanç: *Mebesta te ji ximûzê yan temûmîjê remziyet (sembolîzm) yan abstraksiyonîzm e?*

E. P. : Mebesta min ji ximûzê windabûn e û windabûn ne remziyet e. Ew rengêkî ji bemeniyetê ye. Remziyet di edeb de, bi mifte ye xwendevan dikare lûxzê bibîne û fam bike. Lê ximûz ji bo ximûzê nayê fam kirin. Ew tenê bi awakî mustenî qesîdê aloz dike. Û ev tişt ziyane digîne edeb. Lê tevî wiha jî ve cereyanê çend şairên bi nav û deng dane me.

Armanç: *Û tu bi xwe ne ji "Ruwange" bû.*

A. P. : Ez bi xwe ne endamê "Ruwange" bûm. Min îmza xwe navê bin programa wê. Lê ne ku ez ji wan dîr bûm. Pêwendiyên min ên xurt li gel wan hebûn. Û min di kovara wan de nivîsên xwe belav dikir...

Armanç: *Em dikarin niha bibêjin ku şîrê serbest yê baw e (saide)?*

E. P. : Helbet

Armanç: *Heger em qonaxa niha û ya salên 70-ê deynin ber hev, em dikarin çî di der heqa herdu qonaxan de bi-peyivin?*

E. P. : Şîra Kurdî di salên 70'î de dihigîşt edresa xwe. Şairên Kurdî di wê heyamê de,

rewş wîna dibû ku şairê komûnîst divê li ser tebeqiyet û umeniyetê binivîse û şairê partî jî li ser têma Kurdayetiye binivîsîne, wê wextê wiha bû. Lê nuha rewş hatiye guhertin.

Roja îro muzafeft nemaye. A niha teqîmek din çê bûye. Yan tu li gel mîlet û tevgera wî ye yan jî tu li gel hukumetê û dijmin î....

Armanç: *Carek din em dibînin ku hilbijartina tême ji mecbûriye. Ma ev tist bi awakî negatîv tesîrê li huneriya helbestê nake?*

E. P. : Çawa nake!.. Helbet tesîra xwe dike, çimkî şîr zimanê rastîyê ye.

Armanç: *Di van deh salên dawî de, beşek mezin ji edîbên me ji welêt derketin. Gelo em dikarin bibêjin ku edeba Kurdî li mahcîriyê berdewame edeba welêt e?*

E. P. : Erê berdewam e û şaxek jê ye. Heger edeba li welêt diyalog e, lê ya li mahcîriyê monologî ye. Û a li welêt germ e lê li mahcîriyê monologîyeke hêmen û kû re...

Armanç: *Mana xwe, em dikarin bibêjin ku edeba Kurdî yê mahcîriyê heye?*

E. P. : Hîn di merhela çêbûnê de ye. Sîmata (dêmen) wî kin nîne... Edeba Kurdî li mahcîriyê sêwî ye... Meselên edeba Rûsî li mahcîriyê erê durî welêt bû, lê bi tenêbûna xwe nedihisiya. Ji ber ku li piştê wî mûseqef hebûn.. Lê edîbê Kurdî welat jî qetîya ye û ji gelê xwe jî dîr ketiye. Bi xwe gelê min li mahcîriyê tune ye.

Armanç: *Û têma te?*

E. P. : Têma min jî, hin ji zexîra ku ji welêt bi min re hatiye...